

ТИМЕНКО Володимир

Київський національний університет технологій та дизайну

<https://orcid.org/0000-0001-6489-3352>e-mail: tymenkovp@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО ДИЗАЙНУ У ТРЕНЕРІВ З ФУТБОЛУ

У статті звертається увага на відповідність модернізованих дескрипторів Національної рамки кваліфікацій сучасній екзистенційно зорієнтованій філософії освіти. З'ясовуються і формуються філософські і психолого-педагогічні засади формування готовності до педагогічного дизайну у тренерів з футболу.

Підкреслюється відповідність різних філософських ідей різним видам освітньої філософії тренерів: традиційний освітній перенніалізм тренера – ідеалістичній філософії; освітній есенціалізм – його реалістичному світогляду; освітній прогресивізм – філософії прагматизму; освітній реконструкціонізм – філософії екзистенціалізму.

Екзистенціалізм розглянуто як сучасну філософську теоретичну засаду формування готовності тренерів-реконструкціоністів до педагогічного дизайну – професійного наміру застосовувати інтерактивний метод у футбольно-ігровому проектуванні матчів, в розвитку футбольної культури та здобутті рівнів спеціалізованої спортивної освіти. Тренер-екзистенціаліст засобами педагогічного дизайну створює умови для вибору власної траєкторії розвитку кожним футболістом команди.

Теорію «множинного інтелекту» Г. Гарднера визначено як психолого-педагогічну теоретичну засаду готовності тренера до педагогічного дизайну. Виокремлено складові «множинного інтелекту» тренера з футболу: практичну, емоційну, вербальну. Вказано на складові «механізму спортивної творчості» В. Клименка: психомоторику, енергопотенціал, критичність і на їх відповідність складовим «множинного інтелекту». Детально описано практичну складову і психомоторику як пріоритетні для творчого «множинного інтелекту» сучасного тренера з футболу.

Ключові слова: філософія освіти, методологічні засади, педагогічний дизайн, тренери з футболу, множинний інтелект.

<http://doi.org/10.31891/pcs.2023.3.8>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Різновидами загальних філософських напрямів пізнання світу і самопізнання сутнісних сил власного ества зумовлюється розвиток освітньої філософії і професійних типів фахівців. У професійній підготовці майбутніх тренерів з футболу мають враховуватися традиційні або сучасні теоретичні засади її розвитку: філософські, психолого-фізіологічні, педагогічні, мистецтвознавчі. Філософські засади відповідають особливостям традиційних або сучасних світоглядів майбутніх тренерів, що уможлиблює визначення профілів їхньої фахової діяльності.

Традиційними загально-філософськими напрямками є ідеалізм і матеріалізм, а сучасними – прагматизм та екзистенціалізм. Відповідно, у дитячо-юнацьких спортивних школах підготовку футболістів здійснюють тренери-ідеалісти, раціоналісти, прагматики

або ж тренери-екзистенціалісти. Проте не всі перелічені профілі тренерської діяльності відповідають потребам учнівської молоді сучасного цифрового суспільства.

Світоглядний фактор зарубіжних тренерів з футболу виявляється у їхній здатності до педагогічного дизайну – design/проектування внутрішнього (гри внутрішніх сил ества) і зовнішнього (освітньо-культурного) футбольно-ігрових середовищ у їх гармонійному поєднанні, що є інноваційною компетентністю сучасних тренерів-екзистенціалістів. Згідно з «теорією поколінь», зарубіжні тренери враховують у професійній діяльності потребу розвитку природних здібностей сучасного покоління дітей і молоді («міленіумів») [1]. Побудову успішного клубу вони починають з молодих гравців. Саме із побудовою клубу з гравців нового покоління забезпечується стабільність та успіх команди.

Тренери з футболу, що здобувають кваліфікацію за освітньо-професійною програмою «Тренерська діяльність в

обраному виді спорту» [2], покликани володіти здатністю здійснювати навчання, виховання та соціалізацію у сфері фізичної культури і спорту, застосовуючи *різні педагогічні методи та прийоми*» (СК 10), одним із яких є педагогічний дизайн. Сучасному тренеру молодого покоління гравців у різних ситуаціях доводиться грати різні ролі. Іноді треба бути лікарем, іноді учителем, іноді батьком.

Компетентність тренерів з педагогічного дизайн-проекування внутрішнього і зовнішнього футбольно-ігрових середовищ відповідає вимогам дескрипторів Національної рамки кваліфікацій, що зорієнтовують науково-педагогічних працівників закладів спеціалізованої спортивної освіти на формування у майбутніх тренерів «знань-уявлень», «інтуїтивного і творчого мислення», «взаємодії осіб з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності», «здатність особи застосовувати знання та навички самостійно та відповідально» [3]. Виконання таких вимог дескрипторів Національної рамки кваліфікацій можливе за умови готовності тренерів до педагогічного дизайн-проекування внутрішнього і зовнішнього футбольно-ігрових середовищ.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У *філософії ідеалізму* Платона для духовного ества *справжньою реальністю є ідея*. Для футбольного тренера-ідеаліста проєкування гри (футбольно-ігровий дизайн) – це процес розвитку всіх сутнісних сил ества футболіста, його свідомості та духовності. Основна відповідальність за навчання лежить на гравцях команди. Заклад спеціалізованої спортивної освіти існує для того, щоб розвивати характер, примножувати знання, виховувати естетичний смак. Тренер-ідеаліст є зразком для наслідування, другом і порадиником та здійснює, в разі необхідності, коригуючий вплив на гравців футбольної команди [4].

У *філософії реалізму* Арістотеля матерія не є конструктом людського розуму, існує безвідносно до нього. На думку носіїв матеріалістичного світогляду, матеріальний Всесвіт з його законами і порядком можна пізнати. Можна передавати вічні цінності

успадкованої культури і компетентностей від одного покоління до іншого.

Майбутні тренери-реалісти вивчають дисципліни за фахом, у яких (згідно з реалістичним світоглядом) уже вміщено футбольну культуру та основи спортивної освіти. Оволодівши футбольною культурою і тренерським досвідом минулого покоління, за їхнім переконанням, можна продовжити такий же розвиток у наступному поколінні учнівської молоді. Для цього достатньо освітньо-професійної програми, за реалізацію якої відповідальність несуть викладачі. Майбутній тренер-реаліст готується здійснювати провідний, авторитарний вплив на розвиток футбольної команди.

До традиційних філософій ідеалізму та реалізму належать традиційні підходи до педагогічного проєкування/дизайну освітніх програм, що мають назви «перенніалізм» (традиційна багаторічність) та «есенціалізм» (незмінність і вічність цінностей).

Педагогічні дизайнери-перенніалісти і есенціалісти розробляють дизайн освітніх програм, орієнтуючись на «загальну природу особистостей студентів», а тому, за їхнім переконанням, спеціалізована спортивна (футбольна) освіта має бути «однаковою для всіх». У проєкуванні освітніх компонентів викладачі-перенніалісти не допускають інтеграції, дотримуючись принципу автономності змісту навчальних дисциплін. За їхнім переконанням, кожний викладач має бути авторитетом у своїй предметній галузі.

Натомість у *філософії прагматизму* Дьбюї істина має бути ідеєю, як і в філософії ідеалізму. Але концептуальна ідея має бути перевіреною та визнаною ефективною у матеріальному середовищі і корисною у вирішенні проблем, що підтверджується «грошовим еквівалентом», продуктивністю її реалізації.

Тренер-прагматик основним джерелом футбольної освіти визначає досвід, проєкування гри «тут і зараз». Справжнє навчання, на його думку, це практичне тренування і навантаження. Тренер-прагматик зорієнтовує інтелекти футболістів на вирішення можливих проблем у такому алгоритмі: визначення проблеми – формулювання гіпотез – збір даних та засобів для вирішення проблеми – перевірка кожної гіпотези – збереження єдності знань для використання в деяких схожих ситуаціях. У

тренерів-прагматиків спостерігається особистісно зорієнтований підхід до футбольно-ігрового проектування (ігрового дизайну).

Філософії прагмативізму відповідає освітня філософія викладачів-прогресивістів, що сповідують ідею особистісно зорієнтованого навчання. Вони здійснюють проектування особистісно зорієнтованих освітніх програм і навчально-методичного забезпечення, що враховують інтереси, потреби, здібності і прагнення майбутніх фахівців спеціалізованої спортивної освіти, їхню особистісну траєкторію розвитку спортивної обдарованості. Педагогічними дизайнерами-прогресивістами створюється освітнє середовище, яке дозволяє студентам чи учням дитячо-юнацьких спортивних шкіл максимально керувати собою у реалізації професійної кар'єри.

Бурхливий розвиток дизайну візуальних комунікацій у цифрових суспільствах світу зумовив становлення і розвиток сучасної філософії екзистенціалізму, що відповідає «теорії поколінь». У *філософії екзистенціалізму* реальність суб'єктивна, людина є не що інше, як те, що вона робить із себе. Людина вільна у виборі способу життя і контролює свою долю, вільна робити вибір і нести за нього відповідальність. Підкреслюються цінності, які людина обирає вільно відповідно до свого світосприйняття. Сучасна спеціалізована спортивна освіта з огляду на «теорію поколінь» і філософію екзистенціалізму вимагає нової освітньої філософії – реконструкціонізму. Освітні цілі тренерів-реконструкціоністів полягають у здатності до реконструкції суспільних потреб у спорті і, зокрема, національному футболі, футбольній культурі, спортивній спеціалізованій освіті.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, ЯКІЙ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

У програмах підготовки футболістів і тренерів закладів спеціалізованої спортивної освіти передбачено факультативи, дисципліни вільного вибору. Там досі немає освітнього компонента «Педагогічний дизайн тренера з футболу», сучасного тренера-реконструкціоніста, здатного до психолого-педагогічного супроводу команди молодого

покоління. Тренер-екзистенціаліст створює умови для вибору власної траєкторії розвитку кожного футболіста команди. Для цього він покликаний поліпшувати стан своїх інтелектуальних, емоційних і практичних здатностей, естетичність у сприйманні інформації довкілля, знання філософських засад проектування футбольних ігор тощо. Філософські дисципліни і мотивуюча роль тренера-екзистенціаліста зміцнюють віру гравців у їхню унікальну екзистенційну (духовну) обдарованість здатністю до високих досягнень у футбольній кар'єрі.

Тренери-реконструкціоністи не обмежуються лише особистісно зорієтованим навчанням, але й поширюють освітній процес на врахування потреб соціального середовища життєдіяльності майбутніх фахівців спеціалізованої спортивної освіти.

Вивчення сучасних соціальних проблем стає центральним у змісті навчальних програм тренерів із сучасним розумінням філософії спеціалізованої спортивної освіти. Зокрема, важливою для них має стати проблема конструктивного розвитку національної футбольної культури України. Освітні цілі тренерів-реконструкціоністів зорієтовані на здатність випускників закладів спортивної освіти до реконструкції суспільних потреб у спорті і, зокрема, футболі. Вони створюють умови для реалізації унікальної обдарованості сучасних учнів і студентів згідно з «теорією поколінь».

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є з'ясування і формулювання сутності методологічних засад з формування готовності до педагогічного дизайну у тренерів з футболу.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення); емпіричні (спостереження, вивчення та аналіз державних і освітніх нормативних документів), методи психолого-педагогічної діагностики.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Результати опрацювання і узагальнення зарубіжних теоретичних джерел з проблеми формування готовності тренерів до педагогічного дизайну у професійній діяльності зумовили формулювання нами важливих теоретичних положень.

Психолого-педагогічною теоретичною засадою готовності тренера до педагогічного дизайну є його розуміння «множинного інтелекту» за теорією Г. Гарднера [5]. Згідно з результатами досліджень Г. Гарднера, кожній людині, а отже і футболісту чи його тренеру, може бути притаманний «множинний інтелект», у якому нами визначено так і складові: практичну, емоційну, вербальну. Практична складова «множинного інтелекту» – це якісно нове утворення, що є результатом синтезу тілесно-кінестетичної, просторової, натуралістичної здібностей студентів; емоційна складова – це результат синтезу надособистісної (екзистенційної), міжособистісної (інтерперсональної), внутрішньо-особистісної (інтраперсональної) здібностей; вербальна складова – це синтез музичної, математичної і мовленнєвої здібностей.

Зазначимо, що особи, обдаровані практичним інтелектом (психомоторикою), здатні образно уявляти, відчувати, усвідомлювати власний задум уже в опредмеченій формі. Наявність просторової уяви – це спільна риса фахівців спеціалізованої спортивної і мистецької освіти, що уможливує спортивно-мистецький синтез у футбольній культурі.

Оскільки футбольна культура – явище соціальне, то варто розглянути детальніше соціальний контекст нашого розуміння практичного інтелекту футбольних тренерів. Поведінка майбутніх тренерів з футболу виявляється у трьох сферах або символічних кордонах, де суб'єкт встановлює власні зв'язки, визначає цілі та наміри – це розум, тіло і зовнішнє довкілля. Практичний інтелект фахівця футболу характеризується просторовою уявою, завдяки якій він взаємодіє з предметним середовищем футбольного поля, іншими гравцями. Обдарованість футболістів практичним інтелектом зумовлює їхнє прагнення до лідерства у команді.

Отже, готовність тренера до футбольно-ігрового проектування (до педагогічного дизайну) обумовлює його здатність до акумуляції всіх сутнісних сил єства: розуму, тіла, просторового довкілля. Для формування психомоторної готовності тренера до футбольно-ігрового проектування/дизайну важливо володіти тілесно-кінестетичною здібністю. Тілесно-кінестетична здібність зовні виявляється у тілесній пластичності, швидкості і скоординованості руху, потужності удару по м'ячу, а також у тілесній архітектоніці. Просторова здібність необхідна тренеру і футболістам для реального і уявного «бачення» швидкозмінного ігрового поля. Вона характеризується здатністю адекватно «бачити» простір футбольного поля та інтуїтивно обирати потрібне для голу (гольової подачі) місце у потрібну мить. Натуралістична здібність тренера – це здатність відчувати органічну єдність з природою, «живою матерією» і підтримувати організм спортивно доцільною «футбольною дією», що зміцнює енергопотенціал гравців.

Нами зроблено порівняльний аналіз «теорії спортивної творчості» В. Клименка [6] із теорією «множинного інтелекту» Г. Гарднера. З'ясовано, що складові «механізму творчості» В. Клименка відповідають виділеним нами складовим множинного інтелекту Г. Гарднера. Так, практичний інтелект зумовлює домінування у механізмі творчості складової психомоторика, емоційний інтелект зумовлює домінування енергопотенціалу, у вербальному інтелекті переважає критичність.

Відповідно до уточненого формулювання сутності поняття «інтелект» було виокремлено три групи суміжних здібностей практичного, емоційного і вербального інтелектів, що зумовлюють механізм творчості тренера: психомоторику, енергопотенціал, критичність (таблиця 1).

Згідно із сучасною освітньою філософією реконструкціонізму, дизайнерський інтелект тренера – це інтегральне утворення з практичного (психомоторного), емоційного (енергопотенційного), вербального (критичного) складників «множинного інтелекту», що виявляються у його творчому футбольно-ігровому проектуванні.

Таблиця 1.

«Множинний інтелект» футболних тренерів як синтез суміжних здібностей

Складові «множинного інтелекту» і творчості	Синтез суміжних здібностей у «множинному інтелекті»
Практичний (з домінантою психомоторики)	тілесно-кінестетичної, просторової, натуралістичної
Емоційний (з домінантою енергопотенціалу)	надособистісної (екзистенційної), міжособистісної (інтерперсональної), внутрішньо-особистісної (інтраперсональної)
Вербальний (з домінантою критичності)	музичної, математичної, мовленнєвої

Виокремлюючи у таблиці «множинний інтелект» як проєктувальний (дизайнерський), ми робимо припущення, що інтегральне утворення з практичного, емоційного, вербального складників «множинного інтелекту» може пробудити у тренера футбольної команди найвищу інтелектуальну якість – інтуїцію:

1) здатність до формування цілісного образу або передбачення подій за неповно поданою інформацією; 2) безпосереднє осягнення істини без логічного обґрунтування, проміжних ланок аргументації; 3) протилежне логічному обґрунтуванню; 4) передчуття, здогад, проникливість [7].

Інтуїтивно-проєктувальний інтелект відповідає освітній філософії тренера-реконструкціоніста, що володіє високим рівнем готовності до педагогічного дизайну, інтерактивного методу футбольно-ігрового проєктування, розроблення програмового забезпечення і методики навчання вибіркової дисципліни «Педагогічний дизайн тренера з футболу» у дитячо-юнацьких спортивних школах.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Визначаючи перспективи розвитку професійної вищої освіти в галузі фізичної

культури та спорту в умовах цифрового суспільства знань та керуючись дескрипторами Національної рамки кваліфікацій, варто змінити уявлення про футбольного тренера як спеціаліста вузького профілю, зорієнтованого лише на тренувальний процес команди. Сучасну освітню філософію реконструкціонізму тренеру необхідно практично втілювати засобами педагогічного дизайну. Важливо формувати готовність тренера до педагогічного дизайнуна методологічних засадах «теорії поколінь», «множинного інтелекту», «теорії творчості», що відповідають сучасній освітній філософії реконструкціонізму.

Педагогічні дизайнери спортивної освіти покликані забезпечити сприятливі психолого-педагогічні умови для реалізації обдарованості майбутнього покоління учнів і студентів згідно з «теорією поколінь». Педагогічний супровід розвитку суміжних здібностей (тілесно-кінестетичної, просторової і натуралістичної) у практично обдарованих дітей, підлітків, учнівської молоді вимагає від тренера готовності до педагогічного проєктування футбольних ігор (футбольно-ігрового дизайну), модернізації спортивної спеціалізованої освіти і конструктивного підходу до розвитку національно зорієнтованої футбольної культури в Україні.

Література

1. Теорія поколінь. Історія виникнення та закордонний досвід. URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/news2021/NMKPED/Pokolinnnya/UK.pdf> (дата звернення 17.09.2023)
2. Освітня програма «Тренерська діяльність в обраному виді спорту». URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2023_rik/Trenerska_diialnis_t_v_obranomu_vydi_sportu_bakalavr.pdf (дата звернення 24.07.2023)
3. Дескриптори Національної рамки кваліфікацій. Що це? URL: <https://nqa.gov.ua/news/deskriptori-nacionalnoi-ramki-kvalifikacij-so-ce/> (дата звернення 2023)
4. Beatriz G. Clemente (2023). Teachers' Agreement and Manifestation of Educational Philosophies .Journal for Educators, Teachers and Trainers, Vol. 14(3). 17-25.
5. Множинний інтелект: від теорії до практики. URL: <https://osvita.ua/school/method/1740/> (дата звернення 21.07.2023)

6. Клименко, В. В. Психологія спорту: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: МАУП, 2006. 432 с.

7. Електронна версія «Великої української енциклопедії» URL: <https://vue.gov.ua/%D0%86%D0%BD%D1%82%D1%83%D1%97%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення 20.07.2023)

References

1. Teoriia pokolin. Istoriia vynyknennia ta zakordonnyi dosvid (2023). URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/news2021/NMKPED/Pokolinnnya/UK.pdf> (accessdate 09/17/2023)
2. Osvitnia prohrama «Trenerska diialnist v obranomu vydi sportu» (2023). URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2023_rik/Trenerska_diialnist_v_obranomu_vydi_sportu_bakalavr.pdf (data zvernennia 24.07.2023)
3. Deskryptory Natsionalnoi ramky kvalifikatsii. Shcho tse? (2020) URL: <https://nqa.gov.ua/news/deskriptori-natsionalnoi-ramki-kvalifikacij-so-ce/> (data zvernennia 24.09. 2023)
4. Beatriz G. Clemente (2023). Teachers' Agreement and Manifestation of Educational Philosophies .Journal for Educators, Teachers and Trainers, Vol. 14(3). 17-25.
5. Mnozhynnyi intelekt: vid teorii do praktyky (2023) [URL: <https://osvita.ua/school/method/1740/>] (data zvernennia 24.07.2023)
6. Klymenko, V.V. Psyholohiia sportu: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv , Київ: МАУП, 2006. 432 с.
7. Elektronna versiiia «Velykoi ukrainskoi entsyklopedii» (2023) URL: <https://vue.gov.ua/%D0%86%D0%BD%D1%82%D1%83%D1%97%D1%86%D1%96%D1%8F> (data zvernennia 24.07.2023)

Abstract

TYMENKO Volodymyr

THEORETICAL BASICS OF THE FORMATION OF READINESS FOR PEDAGOGICAL DESIGN IN FOOTBALL COACHES

The article draws attention to the conformity of the modernized descriptors of the National Framework of Qualifications with the modern existentially oriented philosophy of education. Philosophical and psychological-pedagogical principles of formation of readiness for pedagogical design among football coaches are clarified and formulated.

Correspondence of various philosophical ideas to various types of educational philosophy of trainers is emphasized: traditional educational perennialism of the trainer – idealistic philosophy; educational essentialism - his realistic worldview; educational progressivism - philosophies of pragmatism; educational reconstructionism - philosophies of existentialism.

Existentialism is considered as a modern philosophical theoretical basis for the formation of the readiness of reconstructionist coaches for pedagogical design - the professional intention to apply the interactive method in football and game design of matches, in the development of football culture and the acquisition of levels of specialized sports education. The existential coach creates the conditions for choosing his own development trajectory by each football player of the team by means of pedagogical design.

G. Gardner's theory of "multiple intelligence" is defined as a psychological and pedagogical theoretical basis for the trainer's readiness for pedagogical design. The components of the "multiple intelligence" of a football coach are singled out: practical, emotional, verbal. The components of V. Klymenko's "mechanism of sports creativity" are indicated: psychomotor skills, energy potential, criticality and their correspondence to the components of "multiple intelligence". The practical component and psychomotor skills are described in detail as priority for the creative "multiple intelligence" of a modern football coach.

Keywords: philosophy of education, methodological principles, pedagogical design, football coaches, multiple intelligence.

Стаття надійшла до редакції 07.07.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Тименко В. (2023) Теоретичні основи формування готовності до педагогічного дизайну у тренерів з футболу. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2023. № 3. С. 65-70.

Tymenko V. (2023) Theoretical basics of the formation of readiness for pedagogical design in football coaches. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, № 3, pp. 65-70.